

Clant en Ter Borgh (Gaykingaborg) in Warfhuizen

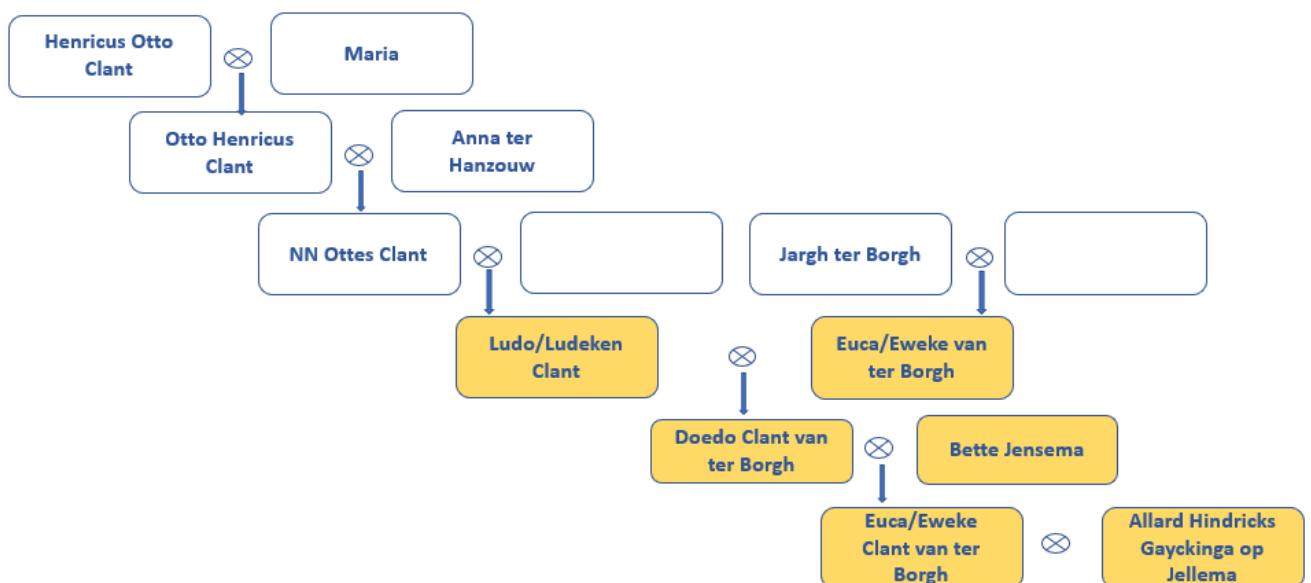
Van rechts naar links de generatie(s) Clant die op Ter Borgh heeft/hebben gewoond en hun voorouders.

Otto Polman Hendriks Clant	Henricus Otto Clant	Otto Henricus Clant	Egbert Clant	Ludo/Ludeken Clant	Doedo Clant van Ter Borgh	Euca/Eweke Clant van Ter Borgh
Hille Gockinga	Maria Cater	Anna ter Hanzouw		Euca/Eweke van Ter Borgh	Bette Jensema	Allard Hindricks Gayckinga op Jellema

Warfhuizen had vroeger twee borgen, beide gelegen aan oostzijde van de weg tussen Warfhuizen en Zuurdijk. De oudste was de Gaykingaborg (Huis ter Borgh), die rond 1280 werd gebouwd ten zuidoosten van Burum. De eerste vermelding van een bewoner, Popeken ter Borg, dateert uit 1379. De Ter Borghs waren gedurende de 15e en het begin van de 16e eeuw hoofdelingen en rechters.

Rond 1580 raakte de borg door haar strategische ligging nabij het Reitdiep betrokken bij de Tachtigjarige Oorlog: In 1583 werden er Spaanse soldaten gelegerd en tien jaar later werd de borg veroverd door Staatse troepen van Willem Lodewijk, waarop deze er een schans liet bouwen. De laatst vermelde bewoonster was een mevrouw Sickinge in 1717 (het jaar van de Kerstvloed). De Gaykingaborg wordt hierna niet meer genoemd en zal waarschijnlijk zijn vervallen. Van de restanten werd in 1789 de boerderij Ter Borg gebouwd, die in 1886 werd vernieuwd en nu een rijksmonument vormt.

Clant en Ter Borgh

Van Jarch ter Borgh weten we, dat hij in 1500 met een andere hoofdeling uit de Marne, Ewe toe Ewere, sneuvelde bij Warffumerzijl als bondgenoot van de Groningers in hun strijd tegen de

Saksische hertogen. Zijn dochter Euca/Eweken ter Borgh zou in 1484 getrouwd zijn met Ludo/Ludeken Clant van Leermens, die door dit huwelijk Ter Borch verkreeg. Ludo stierf op 10 januari 1531 en werd begraven in de A-Kerk in Groningen:

Anno 1531, den 10 januari, is zeer godtsalich in godt gestorven ludeken clant, heuvelinck van der borch en leermes, leyt begraeven in draekerck tot Groningen.

Zij kregen een zoon, Doedo Clant van ter Borgh, die rond 1522 trouwde met Bette Jensema. Hun dochter, Euca Doedes Clant van ter Borgh, geboren rond 1525 in Warfhuizen trouwde rond 1548 in Zuidhorn met Allard Hindricks Gaykinga op Jellema, geboren rond 1515 in Zuidhorn, overleden rond 1575 in Warfhuizen, zoon van Hindrick Allartsz Gaykinga en Grete Wycheringe.

De Gaykingaheerd

De Gaykingaheerd was een heerd met steenhuis aan de Gaaikemadijk ten westen van Groningen binnen het toenmalige kerspel Wierum. Het was het oude stamhuis van de familie Gaykinga of Gaykema. Van deze familie was ene Frederik tussen 1329 en 1350 abt van het klooster van Aduard. In 1407 werd Aldert Gaykinck, geboren rond 1380 in Wierum, met zijn landerijen opgenomen in het Aduarderzijlvest. Hij sterft in 1449.

In 1449 komt de Gaykingaheerd voor het eerst voor wanneer Alderts zonen Focko (1420 Wierum-1490 Zuidhorn) en Emo (1430 Wierum -1495) het eigendom van de heerd behouden in een overeenkomst met het klooster. Er wordt ook gesproken over een kapel bij de heerd, die beide broers in onderhoud kregen.

In 1503 komt ene Allart Gaykema (1455 Wierum – 1515 Zuidhorn) voor, die waarschijnlijk een zoon van Focko of Emo was. Hij was in 1500 heer van de Jellemaborg en hoofdeling van Gaykingadijk en bewaarder van het zegel van het landschap Middag. Hij was getrouwd met een dochter van Melle Jellama. Volgens de kroniek van Sicke Benninghe was hij echter getrouwd met Vrouke, dochter van Claes Cater.

De moord op Hendrick en Frederik Gaykinga

Allart Gaykinga had drie zonen. Hendrik Gaykinga werd geboren in 1485 Wierum en overleed op 20 augustus 1520 in Aduard. Hij was getrouwd met Grete Wycheringe en woonde op de Gaykingaheerd. Frederik Gaykinga werd geboren in 1482 in Wierum en overleed op 20 augustus 1520 in Aduard. Hij was getrouwd met Remke Jansma Jensema en woonde op de Zuidhorner Jellemaborg. En ten slotte Johan, geboren in 1495 in Wierum, die het noordelijk deel van Jellema bezat.

Op 20 augustus 1520 werd in de cisterciënzer¹ abdij van Aduard het feest van Sint-Bernardus, de patroonheilige van de abdij gevierd. Op die dag in 1153 stierf de heilige Bernardus van Clairvaux. Blijkbaar² werd op die dag het jaarlijkse diner met de erfgenamen van de familie Gaykinga gegeven, waarbij de alcohol rijkelijk vloeide. Direct na dit diner kreeg Johan ruzies met een aantal

¹ De Orde der Cisterciënzers is een kloosterorde die in 1098 door Robert van Molesme is opgericht in de abdij van Cîteaux.

² Op alle Sunte Berende daegen (20 augustus) solde men se bidden ter stacie in 't Convent en geeven em daer gebraeden en gesooden en op die taeffel. Uit de kroniek van Sicke Benninghe.

lekenbroeders, waarna zijn (dronken) broers Hendrik en Frederik Gayckinga met hun geweren op de ruziemakers afstormden en door lekenbroeders van Aduard werden doodgeslagen.³

Sicke Benninghe (eerste kwart 16^e eeuw), lid van de Humsterlandse adel, raadslid en bierbrouwer in Groningen, geeft in zijn kroniek *Croniken der Vrescher Landen mijtten Zoeven Seelanden en de der stadt Groningen*⁴ een hagiografische beschrijving van de moord: *'nae der maeltijt gengen die drie gebroederen op die Abdie omme daer vroolyck toe maecken, als em dat toebehoorde; soo worden se daer niet getoevet en geleft, als em dat toebehoorde; soo wort Hindrick voorgenoemt quaet, en genck nae de poorte omme toe huis toe vaeren, ende Fredrick, sijn broeder, volgde em; dat was een sachtsinnich, braeff, goet man en geen vechter; en Johan, de jongste broeder, quam achternae, de heell droncken was; soo was de kelner op 't hoff tusschen die nie poorte en dat brouhuys, en desse kelner was een starck, wreet man, geheeten Sweer van Maerwijck, van hoveluiden uit den lande van Cleve gebooren, en daer was oock bij em beermester heer Hindrick van Steenwijck en welcke covelbroeders mit voelen knechten uit dat brouhuys en lanckhuys, de den Johan Gaickinga bespotteden en vechtelyck mit em worden; doe dat de andere twee gebroeders sagen, soo liepen se mit oer geweer tegen all dat conventsvolck, geestlyck en waerlyck; en de kelner starckeden sijn knechten mit woorden starckelyck an ter weer, soodat die twee gebroederen Hindrick en Frederick beide voor die nie poorte worden dootgeslaegen, dat jammer en schaede is soo toe hooren en toe schrijven, en in langen jaren soo grooten ongeluck en jammerlycken doodtslach van soodaene geestelycken luiden is geschiet in 't Convent van Adewart; en worden vermoort en dootgeslaegen als rasende honden, want Hindrick voorgenoemt wort op 't hoovet geslaegen mit eenen grooten stock, dat hoovet in allen stucken, dat he niet bet sprack; Frederick wort geworpen mit eenen backsteen voor sijn hoovet, dat se beyde dootd bleeven, Godt wese dese genediche.'*⁵

De abt van het klooster, Resius ofwel Elbertus van Rees, vroeg Willem Frederiks, de persona⁶ van Sint Maarten in Groningen, om goede mannen te benoemen die de zaak moesten beslechten. Naast Willem Frederiks waren dit Everardus Jarghes, pastoor van Sint Maarten in Groningen, Rudolph de Mepsche, pastoor van de kerk in Bedum en Coerdts Coenrades en Reynt Duerts, burgemeesters van Groningen.

Elbertus van Rees (Resius)

Elbertus van Rees was van 1506-1522 abt van het klooster van Aduard. Het was een moeilijke tijd, waarin er oorlog werd gevoerd tussen Georg van Saksen-Meissen, Edzard van Oost-Friesland en Karel van Gelder, waarbij het klooster steeds met krijgsvolk bezet was. In 1514 belegerde Edzard de abdij; de pest brak uit en 600 Saksische soldaten, de prior en 18 monniken stierven.

³ Informatie afkomstig van het kloostermuseum Aduard.

⁴ <https://bit.ly/333nPkN> en <https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/de-kroniek-van-sicke-benninge>

⁵ In Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap. Deel 23. 1902.

⁶ Een persona of persona personatus is het hoofd van een kerk/proosdij; een functie die vaak samenviel met die van pastoor, zo niet in dit geval; Willem Frederiks was persona en Everardus Jarghes pastoor van de Martinikerk.

Na aftocht van de Saksers plunderden de Groningers het klooster en wierpen zij de versterkingen omver. Elbertus handhaafde de kloostertucht. Toen hij blind was geworden, stond Lambertus Heldt hem bij (sedert 1518), die ook zijn opvolger werd.

Zij wezen vonnis op 29 oktober van hetzelfde jaar op de maandag na Simonis et Jude Apostolorum.⁷ De moordenaars, kelner Sweder van Maerwijck, de biermeester Hendrick van Steenwijk en de hofmeester broeder Geert werden voor eeuwig verbannen als de moordenaars. Zij moesten, zo lezen we in het vonnis *'to ewighen daghen bliven uyt den cloester van Aedwert ende alle den cloesteren, de onder Aedwert hoeren, alle hoere uythoven offte voerwarken ende anders uyt allen den steden, dair die van Aedwert to bidden offte to beden hebben, die in Vreeslandt ghelegen zijn tusschen de Eemze ende Lauwerzee; ende broder Jacob, de mulner, sal in dren jaren naestkomende, van datum van dessen an te rekenen, bynnen Aedwert neet wonen; ende Evert, des kelners vurs. knecht, sal in Aedwert neet wonen; neet dat hie in den doetslaghen schuldich ghevunden is, dan den vrunden vurs. to ghevalle sal hie in Aedwert neet wonen. Ende de twe brouwer- ende backersknechten, de daer mede ghewest zijn, sollen neet weder in Aedwert noch in Vreesslandt tusschen de Eemze ende Lauwerzee komen. Itke ende Cornelys moeghen wonen, daert hem belevet, want sie onschuldich ghevunden zijn.*

Het klooster werd tot een zware boete veroordeeld en verloor de zeggenschap over de kerken van Zuidhorn en Wierum, die aan de Gayckinga's kwam. Verder moest het klooster in de kerk van Zuidhorn en die van Wierum een eeuwige vicarie stichten van 30 gouden Rijnse guldens per jaar voor het houden van de missen voor het zieleheil van Hendrick en Frederik. Daarnaast moest het klooster in het openbaar belijdenis van schuld doen. Elk jaar, ten eeuwigen dage, op de maandag na Sint-Bernhardsdag (20 augustus), moesten de pastoor en de overige priesters van Zuidhorn en Wierum een vigilie en mis opdragen, waarna zij naar het graf van de broers moesten gaan om daar het Miserere en het De profundis lezen. Vervolgens moesten zij samen in het huis van de vicaris een drie gangen maaltijd gebruiken die vergezeld moest gaan van goed Gronings bier. Maar dan houdt het nog niet op want vervolgens moet het Grattias, het Miserere en het De profundis pro defunctis gelezen worden, waarna de vicaris aan de beide pastoors elk vijf stuivers moet geven en twee aan elke priester.⁸

Het collatierecht van de kerk van Zuidhorn ging over op de familie Gayckinga en vervolgens op de Clanten en hun erfgenamen, de familie Clant Bindervoet.⁹

Frederiks dochters Joest Fredriks (Josina) en Frederik(a) erfden de heerd. Toen dochter Joest in 1538 trouwde met Derk Coenders had de heerd een omvang van ongeveer 100 grazen land. Enkele jaren later (vóór 1542) overleed Joest. Haar zoons Evert en Frederik verhuurden hun deel van de borg daarop. Beide broers waren reformatiegezind en de Spaansgezinde regering liet daarop rond 1570

⁷ Op 28 oktober viert de Katholieke Kerk van de Romeinse ritus het liturgische feest van de heilige apostelen Simon de IJveraar en Judas Thaddeüs. De reden daarvoor is dat zij volgens een overlevering op dezelfde plaats en tijd de marteldood zouden zijn gestorven. In de Oosters-Orthodoxe Kerken hebben zij een apart feest.

⁸ <https://bit.ly/3lf4ihx>

⁹ Zie Clant en de Hanckemaborg.

hun goederen confisqueren, waartoe ook de helft van de heerd behoorde, die toen 77 grazen omvatte. De andere helft was eigendom van de man van de inmiddels overleden Frederik(a), Rempt Jensema.

De familie Gaykinga betrok de heerd niet opnieuw. In een scheidbrief uit 1619 wordt een stuk land op Gaaikemadijk genoemd, dat de 'junckeren heeminge' (huis van de jonker) werd genoemd en vrij van behuizing was, wat betekent dat de heerd toen reeds gesloopt was. Op 17e-eeuwse kaarten staat namelijk 'olim (=voormalig) Gaykinga' vermeld.

Van de heerd resteert alleen nog een deel van de gracht. Naast de vroegere borgstee staat nu boerderij Gaaikemaheerd.